

Jauniešu nepietiekamas izglītības līmenis kā viens no pozitīvas socializācijas riska faktoriem

Anita Berke, *University of Latvia*, Astrida Razeva, *University of Latvia*

Kopsavilkums. Rakstā tiek analizēti jauniešu nepietiekamo izglītības līmeni raksturojošie statistikas dati, kuri norāda uz izveidojušās situācijas bīstamību saistībā ar bērnu un jauniešu pozitīva socializācijas procesa norises apdraudējumiem. Ir detalizēti raksturoti riska faktori, kuri rada potenciālus vai arī reālus draudus neiegūt pietiekami kvalitatīvu izglītību, kā arī atsegti pamatnosacījumi jauniešu nepietiekama izglītības līmeņa mazināšanai.

Atslēgas vārdi: izglītība, pedagogu kompetence, princips, risks, socializācijas process.

I. IEVADS

21. gadsimta izglītības sistēmas mērķis ir nostiprināt indivīdu prasmes nepārtraukti mācīties un apgūt jaunievedumus. [5]

Vienlaikus izglītība ir ne tikai specifisku kompetenču un kvalifikāciju uzkrāšana, bet gan cilvēku talantu, emocionālās un sociālās inteliģences un personības attīstības process. [5]

Latvijas Nacionālajā attīstības plānā un Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2007. – 2013. gadam izvirzītie mērķi nodrošināt katram iedzīvotājam iespēju iegūt kvalitatīvu izglītību mūža garumā atbilstoši individuālām interesēm, spējām un valsts ekonomiskās attīstības vajadzībām ir sasniedzami tikai aktualizējot jauniešu iekļaujošās izglītības un sociālās atstumtības problemātiku valstī un attīstot atbalsta sistēmu iekļaujošās izglītības un sociālās atstumtības riskam pakļautajiem jauniešiem, nodrošinot tās darbībai nepieciešamā personāla sagatavošanu un kvalitātes uzlabošanu, kā arī iesaistīto institūciju kapacitātes stiprināšanu.

Pēdējos gados Latvijā vairākos nozīmīgos politiskos dokumentos ir norādīts uz nepieciešamību atbalstīt vienādu iespēju nodrošināšanu ikvienam:

- “Latvijas izaugsmes modelis: Cilvēks pirmajā vietā” (apstiprināts Saeimas 2005. gada 26. oktobra sēdē),
- Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007- 2013 (Ministru kabineta Noteikumi Nr.564, pieņemti 2006. gada 4. jūlijā),
- “Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.-2013.gadam” (Ministru kabineta 2006. gada 27. septembra rīkojums Nr.742),
- Ziņojums par nacionālo sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas stratēģiju 2008.-2010. gadam (Labklājības Ministrijas Ziņojums no 02.10.08.).

Bērnu un jauniešu socializācijas process, kuru saprot kā personības tapšanas procesu, cilvēkam jau no dzimšanas

pārmantojot cilvēces pieredzi un zināšanas, pakāpeniski iesaistoties sociālajā vidē, kā objektīva parādība noritēs neatkarīgi no tā, kādas sabiedrības investīcijas tajā tiks ieguldītas, tikai rezultāti gan būs atšķirīgi. Visintensīvāk socializācijas process notiek bērnībā. Tas ir laiks, kad jaunais cilvēks mācās skolā. Valsts pamatzglītības standartā (2006) norādīts, ka programmu galvenie mērķi ir nodrošināt izglītojamo ar sabiedriskajai un personiskajai dzīvei nepieciešamajām pamatzināšanām un pamatprasmēm; radīt pamatu izglītojamā turpmākajai izglītībai; veicināt izglītojamā harmonisku veidošanos un attīstību; sekmēt izglītojamā atbildīgu attieksmi pret sevi, ģimeni, sabiedrību, apkārtni vidi un valsti. Reālajā izglītības telpā ir būtiskas pretrunas starp izvirzītajām prasībām un to objektīvajām realizācijas iespējām, kuras apgrūtinājumi netiek regulāri pētīti un analizēti. Galvenā vērība tiek veltīta atbīšanai no skolas, bet daudz mazāka akcentēta iegūstamās izglītības kvalitātei kopumā. Šajā procesā ļoti liela nozīme ir arī attīstības sociālajai situācijai. Nelabvēlīgu sociālo apstākļu rezultātā var rasties antisociāla uzvedība, kam nepieciešama sociālā korekcija jeb resocializācija.

Izglītības kvalitāte visās izglītības pakāpēs un veidos ir būtisks nosacījums Latvijas valsts veiksmīgai attīstībai un konkurētspējai. Kvalitatīva izglītība nodrošina tautsaimniecības attīstībai nepieciešamā kvalificētā darbaspēka izglītošanu, veicina demokrātijas procesus un sociālo integrāciju, veido izpratni par ētikas normām un attīsta vērtīborientētu domāšanu.

Par bērnu un arī jauniešu dzīves kvalitāti tagadnē un tuvākā un tālākajā nākotnē atbildība jāuzņemas ne tikai vecākiem, bet arī valstij, pašvaldībām, izglītības un medicīnas iestādēm, nevalstiskajam sektoram, ikvienam sabiedrības loceklim. Iespējas iegūt atbilstošu izglītību visos tās veidos un pakāpēs jebkuram jauniešim ir garants turpmākajai iekļaušanai darba tirgū.

II. JAUNIEŠU IZGLĪTĪBAS IEGUVES TENDENCES UN TO ANALĪZE

Pēc Izglītības un zinātnes ministrijas statistikas datiem 2008./2009. mācību gadā vispārīzglītojošās skolās mācījās 236 223, vispārīzglītojošajās vakara (maiņu) skolās mācījās 13 223, profesionālās izglītības iestādēs mācījās 38 819, speciālās izglītības iestādēs mācījās 8760 bērni un jaunieši.

1. TABULA

OBLIGATĀ IZGLĪTĪBAS VECUMA BĒRNU UZSKAITE [9]

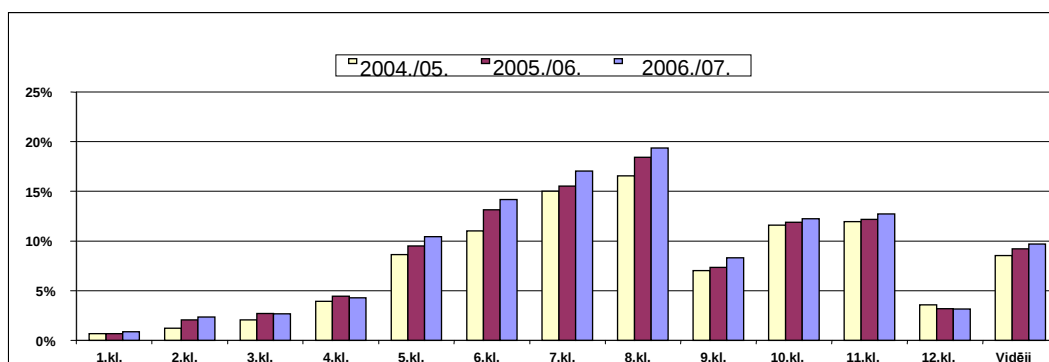
Mācību gads	Obligātā izglītības vecuma bērnu skaits (pēc iedzīvotāju reģistra)	Reģistrēti, bet nemācās un pamatizglītību nav apguvuši (%)	Nav reģistrēti izglītības iestādēs (%)
2005./06.	311661	0.9	8.8
2004./05.	311942	0.8	7.1
2003./04.	331121	0.8	4.3
2002./03.	313329	0.8	4.5
2001./02.	293560	0.6	4.3
2000./01.	308590	0.8	4.8

Pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem, salīdzinot ar iedzīvotāju reģistrā obligātā izglītības vecuma bērnu skaitu, 2006. gadā aptuveni 10% bērnu skolu neapmeklēja vai nebija pat reģistrēti izglītības iestādē un tāpēc pamatizglītību nav apguvuši. Pēdējos gados strauji palielinājies obligātās izglītības bērnu skaits, kuri nav reģistrēti izglītības iestādēs.

Tas liecina arī par informācijas sistēmas nepilnībām, jo trūkst datu par bērniem un iemesliem kāpēc viņi nav reģistrēti nevienā izglītības iestādē.

Daļai skolēnu, kuri mācās skolā ir dažādas mācību

neveiksmes, kuru dēļ viņi nesaņem pietiekamu mācību sasniegumu vērtējumu. Pēc skolu iesniegtajiem pārskatiem (VS-1) 1. – 12. klasēs vidēji 9,7% izglītojamo vispārīzglītojošajās dienas skolās tiek pārcelti nākamajā klasē ar vērtējumu atsevišķos mācību priekšmetos no 1 līdz 3 ballēm. Kopējais skolēnu skaits, kuriem ir bijis nepietiekams mācību sasniegumu vērtējums, 2004./2005. mācību gadā bija 24873 skolēni (8,55%), 2005./2006. mācību gadā – 25067 skolēni (9,21%), 2006./2007. mācību gadā – 24651 skolēns (9,71%; no tiem 33% meitenes, 67% zēni). [6]

1. att. Izglītojamo skaits (procentos) LR vispārīzglītojošajās dienas skolās, kuri pārcelti nākošajā klasē ar vērtējumu atsevišķos mācību priekšmetos no 1 līdz 3 ballēm [6].

Pamatizglītības apguves procesā daļa skolēnu atkārtoti apgūst kādas klases mācību saturu.

2. TABULA

OTRGADNIEKU UN TREŠGADNIEKU SKAITS VISPĀRIZGLĪTOJOŠAJĀS DIENAS SKOLĀS
1. – 9. KLASĒS [6]

Mācību gads	1. kl.	2. kl.	3. kl.	4. kl.	5. kl.	6. kl.	7. kl.	8. kl.	9. kl.	Kopā
2005./06.	971	365	378	434	628	1085	1492	1831	1200	8967
2004./05.	934	401	381	527	643	930	1346	1665	1261	8348
2003./04.	1100	407	460	605	799	1126	1592	1953	1875	10246
2002./03.	1107	437	426	533	593	906	1146	1266	303	6920
2001./02.	1096	433	351	361	326	373	334	327	228	3932
2000./01.	1252	457	372	373	315	361	394	345	243	4239

Otrgadnieku un trešgadnieku skaita analīze liecina, ka šī problēma ir īpaši aktuāla 1. un 6. – 9. klašu skolēniem. Jāņem vērā, ka ievērojams skaits skolēnu katrā klašu grupā, tika pārcelti ar nepietiekamu vērtējumu atsevišķos mācību

priekšmetos, kas atsevišķās pamatskolas klašu grupās 2005./2006. mācību gadā bija robežās no 0.67% 1. klasē līdz 18.43% 8. klasē.

3. TABULA

OTRGADNIEKU UN TREŠGADNIEKU SKAITS VISPĀRIZGLĪTOŠAJĀS DIENAS SKOLĀS
MĀCĪBU GADA BEIGĀS (%) [3]

Mācību gads	Vidēji	Klase											
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
2008./09.	3,0	5,1	2,0	1,9	2,1	2,8	4,2	4,9	5,9	3,7	1,6	1,0	0,4
2007./08.	2,9	5,0	1,8	1,9	2,1	2,7	4,5	5,1	5,9	3,6	1,6	1,0	0,2
2006./07.	3,4	5,0	2,0	1,9	2,2	3,0	4,9	5,5	6,3	3,8	1,7	1,1	0,2
2005./06.	3,2	5,1	1,9	1,9	2,0	2,7	4,0	4,8	5,7	3,6	1,6	1,0	0,4
2004./05.	2,8	4,8	2,0	1,8	2,2	2,4	3,0	4,2	4,8	3,7	0,6	0,5	0,2

4. TABULA

OTRGADNIEKU UN TREŠGADNIEKU SKAITS VISPĀRIZGLĪTOŠAJĀS VAKARA (MAIŅU) SKOLĀS
MĀCĪBU GADA BEIGĀS (%) [6]

2006./07.	2007./08.	2008./09.
14.0	14.9	13.7

Vispārīzglītošajās vakara (maiņu) skolās, salīdzinot ar otrgadnieku un trešgadnieku skaitu vispārīzglītošajās dienas skolās, šādu skolēnu ir 4 līdz 5 reizes vairāk.

Katru gadu ievērojams ir arī to skolēnu skaits, kuri 9. klasi beidz ar liecību, tātad viņu mācību sasniegumi nav bijuši pietiekami, lai iegūtu pamatzglītību.

5. TABULA

IZGLĪTOJAMO SKAITS, KURI BEIDZA 9.KLASI LR VISPĀRIZGLĪTOŠAJĀS DIENAS SKOLĀS
(BEZ SPECIĀLAJĀM SKOLĀM UN KLASĒM) [6]

Mācību gads	Skolēnu skaits, kuri beiguši 9. klasi			
	Kopā	ar apliecību	eksternātā	ar liecību
2007./08.	27005	26012	2	991 (3.7%)
2006./07.	28718	27256	1	1461 (5.1%)
2005./06.	31027	29665	1	1361 (4.4%)
2004./05.	32042	30349	10	1683 (5.3%)
2003./04.	32090	29773	24	2293 (7.2%)
2002./03.	33899	33019	9	871 (2.6%)
2001./02.	31169	30552	4	613 (2%)
2000./01.	25966	25360	10	596 (2.3%)

Pamatzglītības apguves posmā vispārīzglītošajās vakara (maiņu) skolās situācija ir vēl satraucošāka, par ko liecina statistikas dati.

6. TABULA

SKOLĒNU SKAITS, KURI BEIDZA 9.KLASI LR VISPĀRIZGLĪTOŠAJĀS VAKARA (MAIŅU) SKOLĀS [6]

Mācību gads	Skolēnu skaits, kuri beidza 9. klasi			
	kopā	ar apliecību	eksternātā	ar liecību
2007./08.	1162	824	0	338 (29.1%)
2006./07.	1164	804	0	360 (31%)
2005./06.	1062	786	0	276 (26%)
2004./05.	1012	729	1	282 (27.9%)
2003./04.	817	517	0	300 (36.7%)
2002./03.	922	677	10	235 (25.5%)
2001./02.	918	688	9	221 (24.1%)
2000./01.	1146	844	4	298 (26%)

Tātad liels skaits jauniešu neiegūst kvalitatīvu pamat- izglītību, kas ir iemesls mācību neturpināšanai.

7. TABULA

JAUNIEŠU ĪPATSVARS, KURI SAVOS 18-24 GADOS IR IEGUVUŠI TIKAI PAMATIZGLĪTĪBU
UN MĀCĪBAS NETURPINA [2]

2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
19.5%	18.1%	15.6%	11.9%	19.0%	16.0%

Salīdzinot ar obligātā izglītības vecuma bērnu skaitu, kuri skolu neapmeklē, 2007. gadā šādu jauniešu īpatsvars, pēc Eurostat datiem, Lietuvā bija 8,7%, bet Igaunijā – 14.4%. [2]

Arī vispārējās vidējās izglītības apguvē skolēnu mācību neveiksmju rezultāts ir otrgadnieki un trešgadnieki, kas

vispārīzglītojošā dienas skolā 2006./2007. mācību gadā bija 1.7% - 10. klasē, 1.1% - 11. klasē un 0.2% - 12. klasē. Otrgadnieku un trešgadnieku skaits vispārīzglītojošajās vakara (maiņu) skolās 2006./2007. mācību gada beigās bija aptuveni 9%.

8. TABULA

IZGLĪTOJAMO SKAITS, KURI BEIDZA 12.KLASI LR VISPĀRIZGLĪTOJOŠAJĀS DIENAS SKOLĀS
(BEZ SPECIĀLAJĀM SKOLĀM UN KLASĒM) [6]

Mācību gads	Skolēnu skaits, kuri beidza 12. klasi			
	kopā	ar atestātu	eksternātā	ar liecību
2007./08.	17408	17215	26	167 (1%)
2006./07.	17607	17404	8	195 (1.1%)
2005./06.	17795	17585	13	197 (1.1%)
2004./05.	16664	16510	14	140 (0.8%)
2003./04.	13525	13247	7	271 (2%)
2002./03.	14203	14127	15	61 (0.4%)
2001./02.	16523	16432	8	83 (0.5%)
2000./01.	16271	16196	13	62 (0.4%)

9. TABULA

IZGLĪTOJAMO SKAITS, KURI BEIDZA 12.KLASI LR VISPĀRIZGLĪTOJOŠAJĀS
VAKARA (MAIŅU) SKOLĀS [6]

Mācību gads	Skolēnu skaits, kuri beidza 12. klasi			
	kopā	ar atestātu	eksternātā	ar liecību
2007./08.	2920	2615	24	281 (9.6%)
2006./07.	3133	2786	7	340 (10.9%)
2005./06.	3120	2769	11	350 (11.2%)
2004./05.	2993	2686	26	281 (9.4%)
2003./04.	2979	2639	25	315 (10.6%)
2002./03.	3609	3348	58	203 (5.6%)
2001./02.	3951	3625	42	284 (7.2%)
2000./01.	3789	3528	41	220 (5.8%)

Salīdzinot izglītojamo skaitu, kuri beidza 12. klasi vispārīzglītojošajās dienas skolās ar liecību un skolēnu skaitu, kuri beidza 12. klasi ar liecību vispārīzglītojošajās vakara (maiņu) skolās, jāsecina, ka vakara (maiņu) skolās šādu skolēnu ir desmit reižu vairāk, bet kopumā pēdējos gadus no katriem 100 jauniešiem 10 – 12 jaunieši neiegūst atestātu par vispārējās vidējās izglītības apguvi.

Pieaug to audzēkņu īpatsvars, kuri mācās profesionālās vidējās izglītības programmās (t.i., iegūst 3. līmeņa profesionālo kvalifikāciju un vidējo izglītību, kas ļauj turpināt izglītību augstākās izglītības pakāpē), attiecīgi 53,4% 2000. gadā un 67% 2004. gadā. Tomēr progresu šajā virzienā

apdraud jauniešu pamatprasmju zemais līmenis pamatizglītības noslēgumā. 2005. gadā profesionālās izglītības iestādēs 647 audzēkņi tika uzņemti ar nepabeigtu pamatizglītību, kā arī liels ir no profesionālās izglītības iestādēm atskaitīto jauniešu īpatsvars. Latvijā atskaitīto audzēkņu īpatsvars pēdējo četru gadu laikā nav mainījies un ir 12,9 %, neskaitot audzēkņus, kuri pārtraukuši mācības slimības dēļ. Atbilstoši Lisabonas izglītības stratēģijas un Kopenhāgenas procesa mērķiem atskaitīto audzēkņu īpatsvaram profesionālās izglītības programmās 2010. gadā jābūt mazākam par 10%.

No profesionālās izglītības iestādēm atskaitīto audzēkņu

atskaitīšanas laika un iemeslu analīze liecina, ka vislielākais tas ir 1. un 2. kursā, un galvenie atskaitīšanas iemesli ir nepietiekams mācību sasniegumu vērtējums, mācību iestādes neapmeklēšana, ģimenes apstākļi, kā arī ļoti skaitliski liels pēc

būtības neatklātu iemeslu. Tas liecina, ka jauniešiem ir nepietiekamas pamatizglītības posmā iegūtās zināšanas, zema mācību motivācija, iespējami nepareizi izvēlēta mācību iestāde.

10. TABULA

JAUNIEŠU ĪPATSVARS, KURI SAVOS 18-24 GADOS IR IEGUVUŠI
VISMĀZ VIDĒJO IZGLĪTĪBU [2]

2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
77.1%	75.4%	79.5%	79.9%	81.0%	80.2%

Eiropas Savienībā 2010. gadā jauniešu īpatsvaram, kuri 22 gadu vecumā ieguvuši vismaz vidējo izglītību, ir jābūt vismaz 85%, paredz Eiropas Komisijas izstrādātais dokuments.

Latviju darba meklējumos ES atstājuši ap 60 000 cilvēku. Pamatojoties uz neoficiāliem datiem un pētījumiem, izbraukušo skaits var svārstīties 30% ietvaros. [10] Nav apkopota un analizēta informācija par to, cik no šo ģimeņu bērniem ir devušies līdz uz ārvalstīm, cik ir atstāti Latvijā citu ģimenes locekļu, draugu vai paziņu aprūpē, cik bērnu un jauniešu ir vispār bez pieaugušo atbalsta, kāda ir šo bērnu un jauniešu dzīves kvalitāte.

III. JAUNIEŠU NEPIETIEKAMA IZGLĪTĪBAS LĪMEŅA CĒLOŅI

Izglītības kvalitāte ir pazīmju un īpašību kopums, kas raksturo izglītības kā procesa atbilstību sabiedrības un indivīda prasībām un vajadzībām. Jauniešu izglītības līmeni ir iespējams paaugstināt tikai novēršot tos cēloņus, kuri ir būtiski apgrūtinājumi mācību procesā.

Zinātnieki visus faktoros, kas traucē sekmīgi apgūt pamatizglītību, iedala ārējos un iekšējos. Pie ārējiem faktoriem var uzskatīt:

- vecāku nepietiekošu prasmi audzināt savus bērnus;
- nepietiekošu skolas un vecāku sadarbību;
- skolotāju profesionālās kompetences nepilnības;
 - skolotāji galvenokārt ir apmācīti strādāt ar motivētiem skolēniem;
 - skolotāji sagatavoti pamatā strādāt ar klasi kopumā, bet ne individualizēt un diferencēt mācību darbību;
 - skolotāju un skolēnu savstarpējo attiecību modelis vairāk atbilst skolēna vērtību skalai, mazāk – skolotāju vērtību skalai;
- mācību programmu, grāmatu, apmācības metožu neatbilstību reālajai situācijai;
- masu informācijas līdzekļu kultivēto viedokli par izglītības nozīmi. [1]

Iekšējais faktors, kurš kavē sekmīgu izglītības apguvi, ir pats skolēns, viņa vērtības.

Skolēnu mācīšanos apgrūstina tādi faktori kā:

- Klasēs ar lielu skolēnu skaitu skolotājam ir grūti nodrošināt individuālu un operatīvu palīdzību, kas ar laiku nostiprina skolēnā pārliecību, ka vērsties pēc palīdzības nav vērts, rezultātā skolēns apgūst tikai to, ko spēj iemācīties bez pedagoģiskas palīdzības.
- Intensīvā un laika ziņā limitētā mācību procesā individuālās palīdzības trūkums rada skolēnam bezcerības izjūtu un mazina centību vai cerības kādreiz gūt sasniegumus.

- Pārspīlēta palīdzība vai neuzticēšanās, tāpat kā palīdzības trūkums rada iemācīto bezpalīdzību.

- Skolēna vēlēšanās strauji demonstrēt mācību sasniegumus, kas ir pretrunā ar tā brīža iespējām. Noilgums mazina šo vēlēšanos, bet sistemātiski atkārtoties, nostiprina nevēlēšanos, vienaldzību vai atklāti negatīvu attieksmi.

- Dominējošas neveiksmes nostiprina skolēnos bezcerību, veido situāciju, kurā pazeminās skolēna pašvērtējums un iestājas pretestība skolai. Skolēns zaudē mācīšanās jēgu.

- Distance starp mērķi un motīvu, procesu atrautība no rezultāta, autoritārs vadības stils, pārspīlēts uzsvars novērtēšanai un paškontroles aizstāšana ar skolotāja vērtējumu rada situāciju, kas liek skolēnam izvēlēties tāda veida mācīšanos, lai laika ziņā v atvirzītu vai arī pilnībā izvairītos no nepatīkšanām. [11]

IV. PAMATNOSACĪJUMI JAUNIEŠU NEPIETIEKAMA IZGLĪTĪBAS LĪMEŅA MAZINĀŠANAI

Darbā ar jauniešiem ir būtiski ievērot tos pamatprincipus, kuri varētu sekmēt izglītības līmeņa paaugstināšanos:

- mērķtiecības principu,
- pieejamības principu,
- humānisma principu,
- pēctecības principu,
- kompetences principu,
- individuālās izvērtēšanas principu,
- resursu nodrošināšanas principu,
- koordinācijas principu,
- kontroles principu,
- atbilstības principu,
- sabiedrības līdzdalības principu.

Princips ir kādas teorija, mācības, programmas, uzskatu sistēmas, koncepcijas u. tml. svarīgākā pamatideja (doma, pieņēmums, nostādne), pastāvēšanas un darbības nosacījums. Būtiski, ka princips ir noteiktu uzskatu kopums, noteikta iekšējā pārliecība, kas nosaka personas attieksmi pret pasauli, uzvedības normas un konkrēto darbību. [8]

Jebkurš no iepriekš nosauktajiem principiem ir nozīmīgs, taču šī raksta ietvaros tiks raksturoti tikai tie, kuri visbūtiskākā apgūstamās izglītības kvalitātes nodrošināšanā.

Mērķtiecības princips nodrošina to, ka informācija par iedzīvotāju izglītības līmeni tiek ne tikai uzkrāta, bet arī regulāri analizēta. Negatīvas tendences tiek operatīvi izvērtētas un meklēti atbilstošākie risinājumi. Jebkuras pārmaiņas izglītībā tiek orientētas uz pozitīvu definētu rezultātu.

Pieejamības princips — visiem sabiedrības locekļiem ir vienlīdzīgas iespējas iegūt kvalitatīvu izglītību, atbilstoši savām vajadzībām, interesēm un spējām.

Humānisma princips balstās uz cilvēkcentrētu pieeju, nodrošinot visnotaļ iekļūstīgu, pretimnākošu attieksmi pret jebkuru jauniešu, izprotot viņa vēlmī un iespējas, meklējot konkrētā gadījuma atbilstošus risinājuma ceļus. Tādējādi pedagoga uzdevums ir izprast un izjust, kā bērns mācās, iekļūstīgi sekmēt skolēna garīgu attīstību, nodrošināt pieaugušo un bērnu kopdzīvi. Daudzi zinātnieki ir vienprātīgi, ka skolotājam jāveido tāda pedagoģiskā vide, kurā skolēns varētu mācīties, veidoties un attīstīties pats – pašaktualizāciju veicinošā vide. [7]

Pēctecības princips nozīmē to, ka pirms jaunu aktivitāšu sākšanas zinātniski jāizvērtē iepriekšējās aktivitātes un to rezultāti, Pamatojoties uz izvērtēšanas rezultātiem tiek turpinātas iepriekšējās aktivitātes un/vai uzsāktas jaunas. Īpaši svarīgi to ir ievērot mācību procesā, organizējot jaunu zināšanu un prasmju apguvi. Jau J. A. Komenskis savā darbā „Lielā didaktika” mums skaidro, ka „visas zināšanas jāsniedz tā, lai nākamās vienmēr pamatotos uz iepriekšējām, bet iepriekšējās nostiprinātos ar nākamajām”. [4] Pedagoģiskās korekcijas klases rada iespēju bērniem un jauniešiem atgriezties skolas solā, ja ir bijis ilgstošs pārtraukums, kā arī saņemt atbalstu un palīdzību, ja mācību procesā ir bijušas neveiksmes un otrgadība.

Kompetences un individuālās izvērtēšanas principi uzliek par pienākumu jau no pirmajām dienām skolā profesionāli izvērtēt konkrētā laika posmā katra skolēna iespējas un apgrūtinājumus, ņemot vērā viņa iespējamo attīstības dinamiku. To faktoru diagnosticēšanā, kuri rada vai var radīt problēmas mācību procesā, jāpiesaista atbilstošie speciālisti, sadarbojoties ar atbilstošām institūcijām, kuras katra darbojas atbilstoši savai kompetencei. Ne vienmēr ir vecāku pietiekama izpratne par šādas diagnostikas nepieciešamību, tādēļ līdztekus darbam ar pašu bērnu, ir nepieciešama nepārtraukta sadarbība ar ģimeni.

Resursu nodrošināšanas princips lielā mērā ir saistīts ar sabiedrības līdzdalības principu, kuru ievērošanas nodrošināšanā vienlīdz nozīmīgi ir gan cilvēku, gan arī materiālie resursi. Tos var piedāvāt valsts, pašvaldības, nevalstiskās organizācijas, dažkārt arī skolēnu ģimenes. Pietrēzējā praksē izglītības iestādes norobežojas no sabiedrības atbalsta meklēšanas, uzskatot, ka tā lūgšana apliecina pašas izglītības iestādes kompetences trūkumu. Tajā pašā laikā izglītības iestāžu resursi ne vienmēr ir pietiekami, lai bērnu un jauniešu socializācijas process noritētu kvalitatīvi.

Koordinācijas un kontroles principu ievērošana nodrošina integrētu pieeju izglītības procesa plānošanā un inovāciju ieviešanā, nodrošinot vienotu vadību un pārmaiņu koordināciju starp dažādām izglītības pakāpēm un veidiem, kā arī pieprasa sekot līdz katra obligātā skolas vecuma bērna izglītības gaitām, regulāri salīdzinot dažādu reģistru datus par valsts iedzīvotājiem. Tādējādi tiek novērsta bērnu „pazušana” neiegūstot obligāto pamatzglītību.

V. SECINĀJUMI

1. Veiktā statistikas datu analīze ļauj apgalvot, ka kvalitatīvas izglītības ieguvei, īpaši obligātajā pamatzglītībā posmā netiek veltīta pietiekama vērība. Trūkst kvalitatīva izglītības patrēzējās situācijas raksturojuma. Netiek veikta diagnostika par izglītības pedagoģiskajiem, psiholoģiskajiem un sociālajiem apgrūtinājumiem. Nepietiekama ir sadarbība starp pašvaldībām, kā arī valsts un pašvaldību institūcijām obligātās pamatzglītības apguves kontingenta skolas vecuma bērnu un jauniešu apzināšanā, kā arī savlaicīgas informācijas apmaiņā ģimeņu dzīves vietu maiņas gadījumos.
2. Skolās neattaisnotie kavējumi ne vienmēr tiek savlaicīgi konstatēti un uzskaitīti, netiek veikta neattaisnoto kavējumu cēloņu analīze. Netiek nodrošināts pietiekošs pedagoģiskais atbalsts jauniešiem, kuri kavējuši mācību stundas un tāpēc nav apguvuši attiecīgās zināšanas un prasmes.
3. Skolas vecuma bērnu un jauniešu atrašanās ārpus izglītības iestādes, kas ir pedagoģiski mērktrēzīgi organizēta vide, rada apdraudējumus pozitīvam socializācijas procesam.
4. Vecākiem trūkst izpratnes un zināšanu ģimenē būtisku funkciju realizācijā. Nabadzības riskam pakļauto ģimeņu bērni netiek nodrošināti ar mācībām nepieciešamajiem līdzekļiem. Riska ģimeņu bērni nesaņem pietiekamu atbalstu ģimenē, kas var būt cēlonis skolas pamešanai.
5. Pozitīvās pārmaiņas izglītības jomā, kā arī izpratne par kvalitatīvu izglītību kā resursu cilvēka pilnvērtīgai dzīvei netiek pietiekami akcentētas. Ir nepietiekama masu mediju ieinteresētība un līdzdalība izglītības problēmu risināšanā. Nepietiekami tiek veicināta un popularizēta pedagoģiskā darba nozīmība un skolotāja autoritāte. Ir nepietiekama masu mediju ieinteresētība un līdzdalība izglītības problēmu atspoguļošanā un risināšanā.
6. Pedagoģiem trūkst zināšanu un prasmju darbam ar maz motivētiem, sociālās atstumtības riskam pakļautajiem jauniešiem, izmantojot jaunākās tehnoloģijas un mūsdienīgas sadarbības metodes. Nepietiekama vispārīzglītojošo skolu pedagoģu kompetence identificēt skolēnus ar speciālām vajadzībām.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. **Dedze, I., Krūzmētra, M., Mikiško, I.** *Savlaicīgas pamatzglītības apguvi traucējošo faktoru kopums* [tiešsaiste]. Rīga : PROVIDUS, 2004 – [skatīts 12.10.2009.]. Pieejams: www.politika.lv/index.php?f=490.)
2. **Eurostat.** EU Labour Force Survey, 2008.
3. **Informatīvais ziņojums par pasākumiem, lai samazinātu skolēnu ar zemiem mācību sasniegumiem daudzumu vispārējā izglītībā, IZMZino_260408_sekmiba** [tiešsaiste]. Rīga : Izglītības un Zinātnes ministrija – [skatīts 12.10.2009.]. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv>
4. **Komenskis, J. A.** *Lielā didaktika*. Rīga : Zvaigzne, 1992. 231 lpp.
5. **Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam** [tiešsaiste]. [skatīts 12.10.2009.]. Pieejams: www.latvija2030.lv/upload/lias_1redakcija_pilnv_final.pdf
6. **LR Izglītības un zinātnes ministrijas dati** [tiešsaiste]. Rīga : Izglītības un Zinātnes ministrija – [skatīts 12.10.2009.]. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv>
7. **Maļicka, J.** *Piederības izjūta un mācību motivācija*. Rīga : RaKa, 2004. 129 lpp.
8. **Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca**. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.
9. **Skolēnu atbrīšana pamatskolās. Problēmas. Risinājumi**. Rīga : 2007. 29 lpp.

10. *Ziņojums par nacionālo sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas stratēģiju 2008.-2010. gadam* [tiešsaiste]. Rīga : Labklājības ministrija – [skatīts 14.10.2009.]. Pieejams: www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/
11. **Žogla, I.** *Didaktikas teorētiskie pamati*. Rīga : RaKa, 2001. 275 lpp.

District Teacher Education Center, Director, Riga Graduate School of Education Pre-primary and primary faculty, Pro-dean, Latvian scientists Teacher Association, e-mail: anita.berke@lu.lv

Astrida Razeva. Dr. paed. 1993. University of Latvia, Faculty of Education, Psychology and Art, Jūrmalas gatve 74/76, Rīga, LV -1083, Latvia, Associate Professor, Latvian scientists Teacher Association, e-mail: astrida.razeva@lu.lv

Anita Berke. Mg. paed. 2002. University of Latvia, Faculty of Education, Psychology and Art, Lecturer, Jūrmalas gatve 74/76, Rīga, LV -1083, Latvia, the Riga City Council Education, Youth and Sports Department, Kurzeme

Anita Berke, Astrida Razeva. The Insufficient Level of the Young Peoples' Education as One of the Risk Factors of Positive Socialization

There are fundamental contradictions in the real education space between the set requirements and the objective possibilities of their implementation, the obstacles of which are not regularly studied and analyzed. The presence of school-age children and young people outside the educational institution which is a pedagogically purposefully organized environment creates threats to a positive socialization process. The article analyzes the statistical data that describe the insufficient level of young people's education, which point at the threats of the existing situation in relation to endangering a positive socialization process of children and young people. The article describes in detail the risk factors that create potential or real threats to the acquisition of sufficiently qualitative education as well as reveals the essential key principles for reducing the insufficient education level of young people – the principles of ambition, accessibility, humanity, continuity, competence, individual assessment, resource provision, coordination, control, compliance and public participation. Young people's educational level can be increased only by removing the causes that are important disadvantages in teaching, such as parents' lack of ability to educate their children, poor cooperation between the school and parents, gaps in teachers' professional competence, non-compliance of the training programs, books, methods with the real situation, the view of the importance of education cultivated by mass media, etc.

Анита Берке, Астрида Ражева. Недостаточный уровень образования юношества как один из факторов риска позитивной социализации

В реальном пространстве обучения одним из основных противоречий является противоречие между требованиями и объективными возможностями реализации, обременения которых обычно не изучаются и не анализируются. Дети школьного возраста и наличие молодых людей за пределами школы, которая является целевой педагогически организованной средой, создают угрозу позитивному процессу социализации. В статье анализируются статистические данные, которые характеризуют недостаточный уровень образования и свидетельствующие об опасности сложившейся ситуации, по отношению детей и молодых людей в процессе позитивной социализации. Подробно характеризованы факторы риска, которые представляют потенциальную или реальную угрозу для приобретения достаточно высокого качества образования, а также открыты необходимые основные принципы к сокращению недостаточного уровня образования молодых людей - честолюбие, доступность, гуманизм, преемственность, компетенции, личные оценки, ресурсного обеспечения, координации, контроля, соблюдения и принципы общественного участия. Уровень образования молодых людей может быть увеличен только путем устранения причин, которые являются важными недостатками в области обучения, такие как: отсутствие у родителей способностей воспитывать своих детей; недостаточное сотрудничество школы и родителей; профессиональные пробелы компетенции учителей; несоответствие программ обучения, книг, учебных методов реальной ситуации; а также культивируемые мнения средств массовой информации о значении образования и т.д.